

dr inż. Wojciech Kazimierz OLESZAK

Wyższa Szkoła Humanistyczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie, Wydział Nauk Stosowanych
Higher School of Humanities of Common Knowledge Society in Szczecin, Faculty of Applied Sciences

KSZTAŁCENIE USTAWICZNE CZŁOWIEKA DOROSŁEGO

Streszczenie

Wstęp i cele: W pracy przedstawiono koncepcję kształcenia ustawicznego w odniesieniu do człowieka dorosłego. Omówiona zarys teorii kształcenia ustawicznego. Głównym celem pracy jest podanie podstaw metodyki kształcenia ustawicznego dorosłych.

Materiały i metody: Materiał stanowią badania nad kształceniem ustawicznym człowieka dorosłego. Zastosowano metodę analizy.

Wyniki: Zaakceptowanie metod kształcenia ustawicznego to początek budowy własnej metodyki pracy edukacyjnej z dorosłymi, która w harmonii z wybranym modelem kształcenia gwarantuje osiągnięcie zamierzonego wyniku. Na kształtowanie wiedzy, umiejętności i postaw współczesnego społeczeństwa mają niewątpliwie ogromny wpływ czynniki przemian związane z rozwojem cywilizacji naukowo-technicznej, społeczeństwa informacyjnego oraz z pogłębiającym się procesem globalizacji gospodarki.

Wniosek: Specyfikę uczenia się dorosłych określają reguły rządzące ich zachowaniem w sytuacji uczenia się, a efektywne zrealizowanie procesu kształcenia zależy od respektowania owych indywidualnych właściwości i odnajdywania dla nich miejsca w poszczególnych ogniwach procesu dydaktycznego.

Słowa kluczowe: Proces kształcenia, kształcenie ustawiczne, kształcenie dorosłych.

(Otrzymano: 05.09.2018; Zrecenzowano: 15.09.2018; Zaakceptowano: 25.09.2018)

LIFELONG LEARNING AN ADULT

Abstract

Introduction and aims: The work presents the concept of lifelong learning in relation to an adult person. The outline of the theory of continuing education discussed. The main purpose of the work is to provide the basics of continuing adult education.

Material and methods: The material is research into the continuing education of an adult. The analysis method was used.

Results: Accepting methods of lifelong learning is the beginning of building your own methodology of educational work with adults, which in harmony with the chosen model of education guarantees achievement of the intended result. The development of knowledge, skills and attitudes of modern society are undoubtedly influenced by factors of changes related to the development of scientific and technical civilization, information society and the deepening process of globalization of the economy.

Conclusions: The specificity of adult learning determines the rules governing their behavior in a learning situation, and the effective implementation of the learning process depends on respecting these individual properties and finding places for them in individual parts of the didactic process.

Keywords: Education process, lifelong learning, adult education.

(Received: 05.09.2018; Revised: 15.09.2018; Accepted: 25.09.2018)

1. Wstęp

Ludzie obecnie żyją dłużej niż kiedykolwiek; przeciętne trwanie życia człowieka wydłużyło się w zeszłym stuleciu o połowę. Zwiększające się zainteresowanie problematyką starości niewątpliwie związane jest właśnie z demograficznym starzeniem się kultur współczesnej Europy i świata.

Nic dziwnego zatem, że obserwuje się wzrost znaczenia edukacji dorosłych w starzejącym się społeczeństwie. Szybki rozwój uprzemysłowionego świata oraz spowodowane nim gwałtowne zmiany społeczne wymuszają na dorosłym człowieku konieczność przystosowania się do nowej, zastanej sytuacji. Sposobów adaptacji do szybko i ciągle zmieniającej się rzeczywistości nie uczy - jak dotąd - szkoła.

Na kształtowanie wiedzy, umiejętności i postaw współczesnego społeczeństwa mają niewątpliwie ogromny wpływ czynniki przemian związane z rozwojem cywilizacji naukowo-technicznej, społeczeństwa informacyjnego oraz z pogłębiającym się procesem globalizacji gospodarki. Pochodną tych tendencji są m.in. zmiany w funkcjonowaniu państwa (osłabienie dominacji państwa na rzecz gospodarki rynkowej) oraz w zatrudnieniu (nowe formy zatrudnienia) związane z rozwojem sektora usług i przetwarzania informacji, przy jednoczesnym obniżaniu zatrudnienia w sektorze rolniczym i przemysłowym.

Przemianom tym towarzyszy również rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz pogłębiająca się konkurencyjność siły roboczej. Sprostanie tym wyzwaniom jest możliwe, zwłaszcza jeśli edukacja oparta zostanie na czterech filarach, do których zachęca UNESCO: uczyć się, aby wiedzieć; uczyć się, aby działać; uczyć się, aby żyć wspólnie oraz uczyć się, aby być¹. Owe filary sprzyjają uzyskiwaniu kwalifikacji zawodowych (w trybie kształcenia formalnego, nieformalnego i incydentalnego), na które składa się wiedza, umiejętności i postawy pracowników.

Jednakże zmieniające się wymagania zawodów, ich ewolucja, powstawanie oraz zanikanie sprawia, że należy poszukiwać efektywnych sposobów kształcenia zawodowego oraz elastycznego dostosowywania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy.

2. Teoria kształcenia ustawicznego

W dzisiejszym świecie, w okresie globalnych zmian, zasadniczym czynnikiem zarówno wzrostu gospodarczego, jak i rozwoju cywilizacyjnego staje się wiedza, w istotnym stopniu określająca jakość kapitału społecznego. Wykształcenie i wiedza odgrywają doniosłą rolę w życiu człowieka, podnoszą go na wyższy poziom funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego i motywacyjnego [1].

Człowiek prawdziwie wykształcony, o pogłębionej wiedzy, jest samodzielny w myśleniu oraz samokrytyczny, odporny na indoktrynację i konformistyczne przystosowanie. Społeczeństwo wykorzystujące nowe możliwości kształcenia oraz inwestujące w wiedzę, a przede wszystkim w system gospodarczy oparty na wiedzy, to współczesna konieczność oraz wielkie wyzwania obecnego stulecia. Szczególnego znaczenia w świetle zmian we wszystkich obszarach naszego życia nabiera kształcenie ustawiczne².

Kształcenie ustawiczne to kompleks procesów edukacyjnych podejmowanych w ciągu całego życia jednostki celem zwiększania dotychczas posiadanych przez nią zasobów wiedzy,

¹ Delors J.: *Edukacja, w niej jest ukryty skarb*. Warszawa 1998, s. 85.

² Horynia W., Maciejewski J.: *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*. Wrocław 2007, s. 61.

umiejętności i kompetencji na płaszczyźnie osobistej, społecznej, socjalnej czy zawodowej³. Jest procesem stałego odnawiania, doskonalenia i rozwijania kwalifikacji ogólnych i zawodowych jednostki, trwającym w ciągu całego jej życia.

Źródłem popularności idei edukacji permanentnej M. Malewski doszukuje się w teorii kapitału ludzkiego, rozwijanej od lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia przez ekonomistów amerykańskich, która głosiła, że inwestycje w edukację, mierzone długością czasu kształcenia i jakością nauczania, pozostają w związku przyczynowym z tempem rozwoju społeczno-gospodarczego i indywidualną pomyślnością życiową ludzi. Propagowano więc permanentną edukację, która miała dostarczyć wiedzy i kwalifikacji traktowanej jako kapitał ludzki ciągle pomnażany i odnawiany⁴.

W późniejszym okresie koncepcja kształcenia ustawicznego, rozumiana jako zespół działań kierowania edukacją przez zewnętrzny podmiot w stosunku do jej uczestników, zaczęła tracić blask i z wolna odchodzić w zapomnienie, a jej miejsca zajęła idea całościowego uczenia się⁵.

Zarówno w naukowych rozprawach, jak i w oficjalnych dokumentach UNESCO zaczęto całościowe uczenie się eksponować jako ważną drogę zdobywania wiedzy i umiejętności nie tylko w formalnych instytucjach do tego powołanych. Tezy takie można odnaleźć w tak zwanej „Białej Księdze Kształcenia i Doskonalenia”⁶. W 1997 r. został opublikowany dokument Unii Europejskiej pt. „Edukacja dla Europy” - znany pod nazwą Niebieska Księga. D. Ciechanowska pisze, iż w tym dokumencie także edukacja ustawiczna rozpatrywana jest z perspektywy uczenia się całościowego. W tym opracowaniu pojawia się termin *life long learning* (LLL) rozumiany przez autorów jako długotrwały proces refleksyjnego nabywania wiedzy, rozwijający się i obejmujący całe życie⁷.

W roku 1998 został opublikowany w Polsce tak zwany raport Jacques’a Delorsa⁸, w którym cały rozdział 5. zatytułowany „Edukacja przez całe życie” jest poświęcony ukazaniu nie tylko wielu obszarów całościowego uczenia się, ale także uzasadnia tezę, że ten rodzaj uczenia się pozwala współczesnemu człowiekowi przezwyciężać sprzeczności, w jakie jest uwikłany. *Idea edukacji przez całe życie jest kluczem do XXI wieku. Wykracza ona poza tradycyjne rozróżnienie pomiędzy edukacją podstawową i edukacją ustawiczną. Wiąże się z inną często wysuwaną ideą: ideą społeczeństwa wychowującego, gdzie wszystko stwarza okazję do uczenia się i rozwijania swoich talentów*⁹.

Kształcenie ustawiczne rozumiane jako kompleks procesów oświatowych; formalnych, nieformalnych i incydentalnych, które niezależnie od treści, poziomu i metod umożliwiają uzupełnianie wykształcenia w formach szkolnych i pozaszkolnych, dzięki czemu osoby dorosłe rozwijają zdolności, wzbogacają wiedzę, udoskonalają kwalifikacje zawodowe lub

³ *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*, Komunikat Komisji Europejskiej, listopad 2001, s. 10.

⁴ Malewski M.: *Edukacja dorosłych w pojęciu zgiełku. Próba rekonstrukcji zmieniającej się racjonalności andragogiki* [w:] „Terazniejszość. Człowiek. Edukacja” nr 2, Wrocław 2001, s. 29-57.

⁵ Kargul J.: *Od nauczania dorosłych do całościowego uczenia się* [w:] T. Aleksander, D. Barwińska, *Stan i perspektywy rozwoju refleksji nad edukacją dorosłych*, Kraków - Radom 2007, s. 58.

⁶ *Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*. Warszawa 1997, s. 47.

⁷ Ciechanowska D.: *Od edukacji ustawicznej do całościowego uczenia się - potrzeba kształcenia kompetencji uczenia się* [w:] Góralska R. i Półturzycki J. (red.), *Edukacja ustawiczna w szkole wyższej - od idei do praktyki*, Płock-Toruń 2004.

⁸ Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa, *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*. Warszawa 1998.

⁹ Tamże, s. 113.

zdobywają nowy zawód, zmieniają też swoje postawy, winno nabrać nowego, całościowego charakteru, wspierać i doceniać aktywność poznawczą i przedsiębiorczość oraz umiejętność korzystania z różnych źródeł wiedzy.

Z ideą kształcenia ustawicznego wiązać należy różne formy organizacyjne. Kształcenie ustawiczne winno zostać poszerzone o samokształcenie wynikające z szerokiej możliwości form rozwoju własnych kompetencji opartych na znacznie poszerzonym obszarze zbierania i wymiany doświadczeń zawodowych, z kontaktu z nowoczesną technologią wymiany informacji, z rozwoju grupowych form realizacji zadań [4], [8], [9].

Kształcenie ustawiczne niekoniecznie wymaga uczestnictwa w sformalizowanych formach kształcenia. Jeśli istotny element kompetencji pracowników stanowią umiejętności, to jest oczywiste, że ich rozwój dokonuje się poprzez poszerzanie obszaru praktycznej działalności, korzystanie z doświadczeń innych, realizuje się dzięki chęci ryzyka i odwadze w poszerzaniu własnej odpowiedzialności. Te cechy pracowników stanowią też najcenniejszy kapitał organizacji w ich dążeniu do konkurencyjności i przetrwania na rynku. Zadaniem organizacji winno być tworzenie warunków dla wykorzystywania poszerzonych kwalifikacji pracowników.

Dziś trudno jest wymienić zawody i dziedziny, które nie ulegają zmianom. Każde stanowisko, każda profesja podlega modyfikacji, a co za tym następuje, modyfikacji podlega również wiedza wszystkich uczestniczących w procesie pracy. Zawód wymaga opanowania przez człowieka odpowiednich umiejętności i nawyków, zdobycia niezbędnej wiedzy i ukształtowania odpowiednich cech osobowości [14].

Głównym zadaniem edukacji ustawicznej jest w tym ujęciu wychowanie nowego typu człowieka, charakteryzującego się twórczym i dynamicznym stosunkiem do życia i kultury, człowieka, który potrafi doskonalić siebie, zmieniać warunki życia i ulepszać je dla dobra społeczeństwa.

Wielki wpływ na skuteczność inicjatyw edukacyjnych dorosłych ma stworzenie klimatu sprzyjającego uczeniu się - nakłanianiu do powiększania wiedzy poprzez np. dofinansowywanie kursów, przeznaczanie pewnej ilości czasu pracy na naukę, nagradzanie uczenia się oraz zapewnianie możliwości wykorzystywania nowej wiedzy i nowych umiejętności w praktyce.

Wspomaganie działalności zawodowej przez stałe podnoszenie wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności pozwala stawać się coraz bardziej kwalifikowanym i kompetentnym pracownikiem oraz pełniejszym człowiekiem, stwarzając podstawy do osiągnięcia przez niego sukcesu zawodowego i nie tylko.

Kluczowym aspektem nowoczesnej edukacji dorosłych jest różnorodność miejsca, czasu, mediów oraz aranżacji dydaktycznej procesu nauczania - uczenia się. Oferta edukacyjna powinna być kombinacją różnych elementów uczenia się, by cechować się elastycznością wobec jednostkowych potrzeb edukacyjnych [15].

Konieczne jest więc unowocześnienie dominującej dziś kultury w edukacji dorosłych poprzez włączenie: kształcenia modułowego, kształcenia na odległość, samokształcenia z wykorzystaniem specjalnie opracowanych materiałów dydaktycznych, doradztwa (w dziedzinie uczenia się i wyboru ścieżki kształcenia), samodzielnych metod uczenia się, kursów kształtowania kompetencji. W innym przypadku jedyną strategią pozostanie ciągle obniżanie wymagań wobec uczniów, przy ciągłym wzroście wymagań szybko transformującego się otoczenia społecznego i gospodarczego. Zarysowanemu problemowi nie sprostają same instytucje oświatowe bez wsparcia z zewnątrz, przede wszystkim ze strony nauki i państwa [16].

3. Wnioski

- Praca zawodowa zajmuje znaczące miejsce w życiu ludzi dorosłych, tym bardziej znaczące, im bardziej jest to praca wyżej kwalifikowana, wymagająca wyższego poziomu wykształcenia i kompetencji. Rozwój zawodowy i kariery są powszechnie uznawane za pozytywne wartości.
- Podnoszenie poziomu wiedzy, zdobywanie nowych kompetencji jest cenionym sposobem zdobywania prestiżu społecznego. Kariera zawodowa, sukces w pracy są cenionymi dobrami, które w normalnie funkcjonujących organizacjach zdobywa się między innymi przez edukację. Tak więc zarówno pracodawcy, jak też pracownicy zainteresowani są rozwojem kompetencji zawodowych i ich doskonaleniem.
- Specyfikę uczenia się dorosłych określają reguły rządzące ich zachowaniem w sytuacji uczenia się, a efektywne zrealizowanie procesu kształcenia zależy od respektowania owych indywidualnych właściwości i odnajdywania dla nich miejsca w poszczególnych ogniwach procesu dydaktycznego. Zaakceptowanie tej logiki to początek budowy własnej metodyki pracy edukacyjnej z dorosłymi, która w harmonii z wybranym modelem kształcenia gwarantuje osiągnięcie zamierzonego wyniku.

Literatura

- [1] Bednarek J.: *Multimedialne kształcenie ustawiczne nauczycieli. Teoria, badania, praktyka*. 2010.
- [2] *Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*. Warszawa 1997.
- [3] Ciechanowska D.: *Od edukacji ustawicznej do całożyciowego uczenia się - potrzeba kształcenia kompetencji uczenia się* [w:] Góralska R. i Pólturzycki J. (red.), *Edukacja ustawiczna w szkole wyższej - od idei do praktyki*, Płock-Toruń 2004.
- [4] Cieślak A.: *Rozwój teorii i praktyki kształcenia ustawicznego*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. Warszawa 1981.
- [5] Delors J.: *Edukacja, w niej jest ukryty skarb*, Warszawa 1998.
- [6] Horynia W., J. Maciejewski J.: *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*, Wrocław 2007.
- [7] Kargul J.: *Od nauczania dorosłych do całożyciowego uczenia się* [w:] T. Aleksander, D. Barwińska, *Stan i perspektywy rozwoju refleksji nad edukacją dorosłych*, Kraków - Radom 2007.
- [8] Krawcewicz S.: *Kształcenie ustawiczne nauczycieli*. 1976
- [9] Kruszewski Zb.P. (red.), Pólturzycki J., Wesołowska E.A.: *Kształcenie ustawiczne. Idee i doświadczenia*. Biblioteka Edukacji dorosłych, 2003.
- [10] *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*, Komunikat Komisji Europejskiej, listopad 2001.
- [11] Małewski M.: *Edukacja dorosłych w pojęciu zgiełku. Próba rekonstrukcji zmieniającej się racjonalności andragogiki* [w:] „Teraźniejszość. Człowiek. Edukacja”, Nr 2, Wrocław 2001.

- [12] Pierścieniak K.: *Specyfika uczenia się dorosłych*, [w:] M. Owczarz (red.), *Poradnik edukatora*, Warszawa 2005.
- [13] Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa, *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*. Warszawa 1998.
- [14] Solarczyk-Ambrozik E.: *Kształcenie ustawiczne w perspektywie globalnej i lokalnej*. 2004.
- [15] Suchy S.: *Kształcenie ustawiczne dorosłych*. 1980.
- [16] Szymańska M.: *Portfolio w kształceniu nauczycieli*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019.